

ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ compasito

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

5. Περιβάλλον

Η αειφόρος ανάπτυξη είναι: η ανάπτυξη που συναντά τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να εκπληρώσουν τις δικές τους ανάγκες.

Bruntland Commission, 1987

Τα ανθρώπινα όντα είναι αναπόσπαστο μέρος του περιβάλλοντός τους και το περιβάλλον επηρεάζει όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής, συμπεριλαμβανομένων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 1972, η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον αναγνώρισε επίσημα την αμοιβαία σχέση μεταξύ του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επιβεβαιώνοντας ότι το περιβάλλον του 'ανθρώπου', το φυσικό και το τεχνητό, είναι απαραίτητα για την ευημερία του και για την απόλαυση των βασικών δικαιωμάτων του- ακόμη και του δικαιώματος στην ίδια τη ζωή'.¹

Τα περιβαλλοντικά δικαιώματα ανήκουν στη λεγόμενη κατηγορία της **τρίτης γενιάς** ή των **συλλογικών δικαιωμάτων**. Αυτά είναι τα δικαιώματα που επηρεάζουν ολόκληρες κοινωνίες ή ομάδες ατόμων, παρά απλώς άτομα, και περιλαμβάνουν δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ειρήνη, στην αειφόρο ανάπτυξη, στην επικοινωνία ή στο να μοιράζονται οι άνθρωποι την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Τα συλλογικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον, αναγνωρίζουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν υπάρχουν μόνο για τα άτομα ενός πολιτικού και κοινωνικού συστήματος, αλλά και για όλους τους ανθρώπους που είναι ενωμένοι ως συνάνθρωποι σε αλληλεξαρτώμενα συστήματα που υπερβαίνουν τα κράτη έθνη. Για παράδειγμα, η υπερθέρμανση του πλανήτη επηρεάζει όλους τους ζωντανούς οργανισμούς, ανεξάρτητα με τη χώρα στην οποία ζουν. Όπως κάθε άτομο πρέπει να σέβεται την εγγενή αξία των συνανθρώπων του, έτσι πρέπει αυτός ή αυτή να σέβεται και την αξία όλων των ζωντανών πλασμάτων: τα ζώα, τα φυτά και τα οικοσυστήματα στα οποία ζουν όλα αυτά.

Το περιβάλλον επηρεάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των ανθρώπων θετικά και αρνητικά. Παίζει καθοριστικό ρόλο στη διασφάλιση της ανθρώπινης ζωής, παρέχοντας τις πρώτες ύλες για την τροφή μας, τη βιομηχανία και την ανάπτυξη. Ωστόσο, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, όπως η υπερβολική ραδιενέργεια ή το μολυσμένο πόσιμο νερό, μπορούν επίσης να απειλήσουν το θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή. Οι άνθρωποι που εκτίθενται σε μόλυνση του εδάφους, του αέρα ή του φαγητού και της παροχής νερού μπορούν να υπόκεινται σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως και σε κακή υγεία, γενετική βλάβη, απώλεια ζωντανίας, ακόμη και σε θάνατο. Πολλά από τα βασικά δικαιώματα έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές διαστάσεις: το δικαίωμα στην υγεία, στις ασφαλείς και υγιείς συνθήκες εργασίας, στην επαρκή στέγαση και τροφή, στη δουλειά και σε ένα ποιοτικό πρότυπο ζωής.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει μεγάλες περιβαλλοντικές ανησυχίες, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τις μελλοντικές γενεές:

- **Μόλυνση του αέρα** από τις βαριές βιομηχανίες και τα καύσιμα από τα ορυκτά επηρεάζουν άμεσα την ανθρώπινη υγεία και όλους τους ζωντανούς οργανισμούς.
- **Οι κλιματικές αλλαγές**, αποτέλεσμα της υπερθέρμανσης του πλανήτη και του φαινόμενου του θερμοκηπίου, μπορούν να επηρεάσουν τις μελλοντικές γενεές με ξηρασίες, έντονες καταιγίδες και απώλεια καλλιεργήσιμης γης.
- **Η διαθεσιμότητα νερού** και η ποιότητα του νερού είναι μια μεγάλη ανησυχία.
- **Η σύγχρονη μαζική κατανάλωση και τα οικιακά απόβλητα** ασκούν αρνητική επίδραση στο περιβάλλον, π.χ. η υπερβολική χρήση αυτοκινήτων, πλαστικών σακουλιών, περιτυλιγμάτων και πακεταρίσματος.
- **Οι γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί (ΓΤΟ)**, των οποίων το γενετικό υλικό έχει τροποποιηθεί μέσω της εισαγωγής τροποποιημένων γονιδίων, μπορεί να επιφέρουν μακροχρόνιες συνέπειες για την ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον και τη βιώσιμη γεωργία.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το 2004, οι Ευρωπαίοι Υπουργοί υιοθέτησαν το Σχέδιο Δράσης της Ευρώπης για το Περιβάλλον και την Υγεία των Παιδιών (ΣΔΕΠΥ), το οποίο απευθύνεται στους περιβαλλοντικούς παράγοντες κινδύνου, που επηρεάζουν περισσότερο την υγεία των παιδιών της Ευρώπης. Αυτό το σχέδιο δράσης επικεντρώνεται σε τέσσερις περιφερειακούς στόχους για την Ευρώπη: ²

- Να διασφαλίσει ασφαλές νερό και επαρκή υγιεινή
- Να διασφαλίσει την προστασία από τραύματα και την επαρκή σωματική δραστηριότητα
- Να διασφαλίσει το καθαρό υπαίθριο και εσωτερικό αέρα
- Να στοχεύσει σε ένα περιβάλλον χωρίς χημικά

Κρίσιμο για την επιτυχία αυτών των στόχων είναι να ευαισθητοποιήσουμε τα παιδιά και να αναπτύξουμε την κατανόησή τους για το περιβάλλον και για το πώς τα περιβαλλοντικά θέματα σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια είναι τα μεγάλα περιβαλλοντικά θέματα στη χώρα σου; Πώς μπορούν τα παιδιά να εμπλακούν πιο ενεργά στην αντιμετώπιση τους;

Τα παιδιά μπορούν να παίξουν ενεργό ρόλο στην προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος. Σε προσωπικό επίπεδο, μπορούν να αξιολογούν και να αλλάζουν τον ίδιο τον τρόπο ζωής τους και το πώς αυτός επηρεάζει το περιβάλλον (π.χ. διατήρηση των πηγών όπως το νερό και ο ηλεκτρισμός, και να μη σπαταλούν το φαγητό τους). Σε τοπικό επίπεδο μπορούν να συμμετέχουν σε σχέδια δράσης για να κάνουν τα σπίτια τους, τα σχολεία και τους οργανισμούς νεολαίας πιο φιλικούς στο περιβάλλον (π.χ. χρήση ασφαλών για το περιβάλλον προϊόντων, ασφαλής διάθεση των αποβλήτων, ανακύκλωση διαφόρων υλών). Τα παιδιά μπορούν να αξιολογήσουν τις πολιτικές και τις πρακτικές των τοπικών, περιφερειακών και των εθνικών κοινοτήτων τους και να κάνουν εισηγήσεις για βελτίωση. Μπορούν να συμμετέχουν σε εκστρατείες και παγκόσμιους εορτασμούς όπως την Ημέρα για τη Γη και την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος.

Η Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, στις 5 Ιουνίου, καθιερώθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, το 1972. Μπορεί να εορτάζεται με πολλούς τρόπους, συμπεριλαμβανομένων των αγώνων δρόμου, παρελάσεις με ποδήλατα, πράσινες συναυλίες, δοκίμια και διαγωνισμούς αφίσας στα σχολεία, δεντροφυτεύσεις, προσπάθειες ανακύκλωσης και εκστρατείες καθαριότητας. Κάθε χρόνο η Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος έχει ένα ξεχωριστό θέμα, όπως το «Λιώνουν οι Πάγοι- Ένα καυτό θέμα;», «Μην Ερημώσετε τη Ξερή Γη!» και το «Πράσινες Πόλεις: Ένα Σχέδιο για τον Πλανήτη!».³ Η Ημέρα για τη Γη, στις 22 Απριλίου, οργανώνεται από το Δίκτυο για την Ημέρα της Γης, το οποίο εργάζεται μαζί με άλλους περιβαλλοντικούς οργανισμούς και οργανισμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για παράδειγμα, το Sierra Club και τη Διεθνή Αμνηστία, για να προκαλέσει τη δημόσια δράση μέσω εορτασμών και δραστηριοτήτων, ως διαμαρτυρία ενάντια στις περιβαλλοντικές καταχρήσεις και τις καταχρήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σήμερα βρισκόμαστε στη Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΔΕΑΑ), που ζητήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών για το 2005-2014. Τι σημαίνει 'αειφόρος ανάπτυξη'; Η Επιτροπή Brundtland, η οποία συναντήθηκε το 1980, την όρισε ως «η ανάπτυξη που συναντά τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να εκπληρώσουν τις δικές τους ανάγκες.»⁵

Ακόμη ένα κύριο διεθνές έγγραφο για την αειφόρο ανάπτυξη είναι το Πρόγραμμα Δράσης 21, το οποίο παρουσιάστηκε στη Συνάντηση Κορυφής της Γης στο Ρίο Ιάνειρο το 1992, και έχει γίνει δεκτό από 172 κυβερνήσεις. Η εφαρμογή αυτού του περιεκτικού σχεδίου δράσης λαμβάνει χώρα σε παγκόσμιο, εθνικό και τοπικό επίπεδο από τις κυβερνήσεις, τις ΜΚΟ και τους διεθνείς οργανισμούς και ακολουθήθηκε από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, το 2002. Η βιωσιμότητα δεν αφορά μόνο την διατήρηση του περιβάλλοντος, αλλά αφορά και να μάθουμε να ζούμε μέσα σε σχέσεις σεβασμού, ο ένας με τον άλλο και με τον κόσμο μας. Έτσι η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη σημαίνει να μαθαίνουμε τις αξίες, τις συμπεριφορές και να αποκτούμε τη γνώση που θα μας επιτρέψει να αναπτύξουμε το παρόν χωρίς να 'κλέβουμε' από τις μελλοντικές γενεές αυτή τη δυνατότητα.⁶

Τα παιδιά μπορούν να αρχίσουν να κατανοούν τη μακροχρόνια επίδραση των ανθρωπίνων πράξεων στο περιβάλλον, παρατηρώντας όσους βρίσκονται γύρω τους και επεκτείνοντας όσα παρατήρησαν σε παγκόσμιο επίπεδο. Εάν, για παράδειγμα, το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίσει να δημιουργήσει ένα δρόμο στην πράσινη περιοχή της πόλης, τα παιδιά μπορεί να χάσουν το μέρος στο οποίο παίζουν. Μόνο όταν νοιαζόμαστε και σκεφτόμαστε για όσους θα έρθουν μετά από εμάς, μπορούμε να διατηρήσουμε τον πλανήτη σε καλή κατάσταση για το μέλλον.

Το Ευρωπαϊκό Γραφείο για το Περιβάλλον, ένα δίκτυο 150 περίπου μη κυβερνητικών οργανώσεων στην Ευρώπη, εργάζεται για να ευαισθητοποιήσει για θέματα που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης και κινητοποιεί τον πληθυσμό και τις κυβερνήσεις για συνεχή πρόοδο.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Το γεγονός ότι η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα** δεν αναφέρει το περιβάλλον δεν πρέπει να μας παραξενεύει. Υιοθετήθηκε το 1950, όταν πολύ λίγοι άνθρωποι γνώριζαν τα μακροχρόνια αποτελέσματα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η ΕΣΑΔ αναφέρεται στην '**οικονομική** ευημερία της χώρας', αλλά όχι και στην οικολογική της ευημερία. Παρομοίως επιβεβαιώνει τη σημασία και 'την προστασία της υγείας'. Ωστόσο, δεν αναγνωρίζει τη σημασία ενός υγιούς περιβάλλοντος για τη δημιουργία ενός υγιούς πληθυσμού, παρόλο που γίνονται προσπάθειες να υπάρξουν περιβαλλοντικοί παράγοντες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που να αναγνωρίζονται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.⁷

ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ

Όπως και με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, τα πρώτα εργαλεία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η **Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα** και τα δυο **Σύμφωνα**, προηγούνται της γενικής ευαισθητοποίησης για τη σημασία του περιβάλλοντος και συνεπώς δεν την αναφέρουν καθόλου. Ωστόσο, το 1989, στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρεται συγκεκριμένα στο περιβάλλον στο Άρθρο 24. γ στο πλαίσιο του δικαιώματος του παιδιού στην υγεία, όπου προτρέπονται οι κυβερνήσεις,

Να καταπολεμήσουν τις ασθένειες και τον υποσιτισμό, στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, μέσω, μεταξύ άλλων, της εφαρμογής της άμεσα διαθέσιμης τεχνολογίας και της παροχής επαρκών θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του περιβάλλοντος[.]

Περαιτέρω το Άρθρο 24.ε προτρέπει την περιβαλλοντική εκπαίδευση για τους γονείς και τα παιδιά ως μέρος της γενικής εκπαίδευσης για την υγεία. Το Άρθρο 29. ε την περιλαμβάνει ανάμεσα στους στόχους για μια ποιοτική εκπαίδευση στην οποία κάθε παιδί έχει δικαίωμα

Στην ανάπτυξη σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

Η σταδιακή αναγνώριση του δικαιώματος σε ένα υγιεινό περιβάλλον σκιαγραφεί το πώς εξελίσσεται το **πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, με νέα δικαιώματα να αναγνωρίζονται, να καθορίζονται και τελικά να **κωδικοποιούνται** σε κείμενα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σήμερα, μια συντακτική επιτροπή εργάζεται σε μια σύμβαση για τα περιβαλλοντικά δικαιώματα. Αυτή μπορεί να είναι μια μακροχρόνια και συνεχιζόμενη διαδικασία, που εμπεριέχει την αναζήτηση ομοφωνίας, διαβουλεύσεων με τις κυβερνήσεις, **διακυβερνητικές οργανώσεις** και **μη κυβερνητικές οργανώσεις**.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ

- **Διακήρυξη της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον**, Έκθεση της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Στοκχόλμη, 1972: <http://un-documents.net/unchedec.htm>
- **Τέταρτη Υπουργική Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Υγεία: Σχέδιο Δράσης της Ευρώπης για το Περιβάλλον και την Υγεία των Παιδιών**: Παγκόσμιος Οργανισμός για την Υγεία, 2004: www.euro.who.int/document/e83338.pdf
- Garcia San José, Daniel, **Περιβαλλοντική προστασία και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα**: Συμβούλιο της Ευρώπης, 2006.
- **Διάσκεψη της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη**, Ψήφισμα 42/187: Ηνωμένα Έθνη, 1987: www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm
- **Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action**, Technical Paper N 1: UNESCO, 2005: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140848m.pdf>

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- Development Education Program: www.worldbank.org
- Development Education Association: www.dea.org.uk
- Earthday Network Homepage: www.earthday.net
- Epaedia, Environment explained: <http://epaedia.eea.europa.eu/>
- European Environment Agency: www.eea.europa.eu/
- European Environmental Bureau: www.eeb.org/Index.htm
- European Union Environmental Communication Networks (with best practices from EU countries): http://ec.europa.eu/environment/networks/bestpractice_en.htm
- Green Peace: www.greenpeace.org
- United Nations Division for Sustainable Development: www.un.org/esa/sustdev/
- United Nations Environment Programme: www.unep.org
- Veolia Environment – Tales around the world youth campaign: www.veoliaenvironnement.com/globe/en/

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Διακήρυξη της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Αναφορά της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Στοκχόλμη, 1972
2. Τέταρτη Υπουργική Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Υγεία: Σχέδιο Δράσης της Ευρώπης για το Περιβάλλον και την Υγεία των Παιδιών: Παγκόσμιος Οργανισμός για την Υγεία, 2004
3. Βλέπε United Nations Environment Programme: www.unep.org
- 4 Βλέπε Earthday Network Homepage: www.earthday.net
5. Διάσκεψη της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Ψήφισμα 42/187: Ηνωμένα Έθνη, 1987
6. Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action, Technical Paper N1: UNESCO, 2005.
7. Garcia San José, Daniel, Περιβαλλοντική προστασία και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: Συμβούλιο της Ευρώπης, 2006.